

Förskola: kvalitet och tillgänglighet

Sammanfattning

Inledning

Denna rapport fokuserar på förskoletjänsternas tillgänglighet och kvalitet, två dimensioner som har kommit att få allt större betydelse på den politiska agendan i Europa sedan 2011 års meddelande från kommissionen *Förskola: en bättre grund för framtiden*. Mer konkret lägger den fram belägg avseende de delar av arbetsvillkoren och arbetsplatsutbildning som höjer förskolans kvalitet. Den ger även exempel på framgångsrika metoder för att göra tjänsterna mer tillgängliga för barn som befinner sig i en utsatt situation. En systematisk granskning av forskningsstudier i Europa fastställer vilka typer av utbildning och vilka delar av arbetsvillkoren som har störst inverkan på tjänsternas kvalitet. En sådan granskning är ett värdefullt verktyg för politisk vägledning, eftersom den ger en god överblick över de samlade resultaten av olika studier. Vad gäller tjänsternas tillgänglighet ger rapporten exempel på god praxis som samlats in i form av utvärderade fallstudier som beskriver extra resurser för att inkludera barn med funktionsnedsättningar eller inlärningssvårigheter, eller barn som kommer från en mindre gynnad bakgrund, i den ordinarie förskolan.

Sammanhang

Under lång tid har tonvikten på EU-nivå legat på tillgången till förskoleplatser och på förskolans relevans för balansen mellan arbetsliv och privatliv, men kvalitetsens betydelse och förskolans roll för att uppnå social integration har blivit mer framträdande det senaste decenniet. I sitt meddelande från 2011 lyfter Europeiska kommissionen fram situationen för barn med funktionsnedsättning, inlärningssvårigheter och som är mindre gynnade, och bekräftar att en förskola av hög kvalitet är särskilt bra för dessa grupper och att förskolan ger en möjlighet att tidigt upptäcka och åtgärda inlärningssvårigheter. Europeiska kommissionens rekommendation *Bryta det sociala arvet – investera i barnens framtid* betonar på samma sätt att

politikens fokus måste sättas på barn som löper större risk på grund av flera samverkande faktorer, och påpekar att alla barn bör få tillgång till bra förskoleverksamhet och barnomsorg till rimlig kostnad som anpassas till familjernas behov. I ett aktuellt arbete från OECD och Europeiska kommissionen avseende förskolans kvalitet betonas vikten av en kvalificerad och motiverad arbetskraft och att ökade ansträngningar behöver sättas in för att göra förskolans tjänster mer tillgängliga för barn som befinner sig i en utsatt situation.

Resultat

Nyttan med fortbildning: Fortbildning spelar en avgörande roll, både för att förbättra resultaten för barn som använder förskolan och för att göra tjänsterna mer tillgängliga för alla. Enligt studier som ingick i en tidigare systematisk litteraturgranskning som lags ut av Eurofound är utbildning effektivare när den integreras i förskolans praxis – om den t.ex. införs på arbetsplatsen, tar upp praktiska frågor, eller om handledning och/eller diskussioner med kolleger ingår. Vad gäller upp till sex månader långa utbildningskurser har en komponent av videofeedback en positiv inverkan på hur barn tillägnar sig språk och deras kognitiva utveckling och på kunnandet hos yrkesverksamma inom omsorg och som arbetar med att stimulera språkinlärning. Man fann att långvarigt pedagogiskt stöd till personalen, av specialiserade handledare eller pedagogiska rådgivare i reflektionsgrupper, var effektivt när det gällde att öka förskolans kvalitet under lång tid. Det finns även belägg för dess positiva påverkan på barnens kognitiva och sociala förmågor.

Utbildning om inkludering: Utbildningen om inkludering är inriktad på att lära yrkesverksamma hur de ska samverka med barn, föräldrar och personal från andra organisationer (t.ex. romska medlare). I incitamenten för att öka införandet av frivilliga utbildningskurser ingår ekonomiska incitament, eller någon typ av certifiering inom ramen för ett vidare utbildningsprogram (att t.ex. bli en certifierad yrkesperson). För att göra tjänsterna mer tillgängliga för alla barn läggs betoningen på att säkerställa att alla intressenter har en gemensam förståelse av begreppet inkludering.

Beläggens skiftande kvalitet: Totalt sett är de tillgängliga beläggen för arbetsvillkorens påverkan på förskolans kvalitet mindre robusta än beläggen i studierna om utbildning. Bristen på robusta belägg är ett problem eftersom det är nödvändigt att exakt fastställa orsakssamband i komplexa åtgärder som förskolan. Luckor som identifierats i forskningen är t.ex. inverkan av korta utbildningskurser som är integrerade i förskolans praxis utan inslag av videofeedback, bristen på integrering av kurser i förskolans praxis, samt inverkan på samspel mellan personal och barn till följd av långvarig utbildning som är integrerad i praxis genom kontinuerligt stöd till yrkesverksamma. Det finns även en lucka i forskningen när det gäller upprätthållandet av utbildningseffekterna på lång sikt.

Brist på lämpliga studier: Samtidigt som man i det systematiska granskningsförfarandet sökte efter studier i alla 28 EU-medlemsstater och på samtliga officiella EU-språk, fann man artiklar med adekvat tillämpningsområde och metodologisk utformning och stringens i endast 12 länder (Belgien, Danmark, Irland, Italien, Kroatien, Nederländerna, Portugal, Slovenien, Spanien, Storbritannien, Sverige och Tyskland).

Brist på robusta utvärderingar av praxis: Det finns heller inte många robusta utvärderingar (t.ex. randomiserade kontrollerade prövningar eller kvasiexperimentella utvärderingar) av praxis i förskolan som är tillgänglig för alla, särskilt vad gäller extra resurser till barn med inlärningssvårigheter. Synpunkter från barnen, som är slutmottagarna av denna praxis, ingår sällan i utvärderingarna, som tenderar att fokusera på synpunkterna från yrkesverksamma och föräldrar. Knappt hälften av fallstudierna utvärderades på ett oberoende sätt av externa utvärderare.

Slutsatser

- Arbetsplatsutbildning är effektivare när den integreras i förskolans praxis och innefattar någon form av feedback. Videofeedback inom utbildning som varar högst sex månader har bevisats vara effektivt när det gäller att stärka yrkesverksammas färdigheter inom omsorg och stimulans av språkinläringen. Den har dessutom en positiv påverkan på hur barn tillägnar sig språk och deras kognitiva utveckling.
- Det behövs mer robusta forskningsbelägg om påverkan av arbetsvillkor och praxis som är tillgänglig för alla.
- Mervärdet av extra resurser inom en inkluderande praxis kan ökas genom anpassning av den befintliga utbildningen efter olika mottagare (genom att man t.ex. ändrar en kurs för föräldrar efter de yrkesverksammas behov) eller erbjuder utbildningsresurser online. I vissa fall bestod förskolornas motivation att delta i projekten i att de skulle prioriteras för att få extra finansiering i framtiden.
- Att bygga partnerskap mellan förskolor och institutioner såsom icke-statliga organisationer eller socialtjänster gör det lättare att nå barn som befinner sig i en utsatt situation.
- Lokala myndigheters delaktighet anses vara avgörande vid genomförandet av förändringarna eftersom förskolan inte på egen hand kan genomföra förändringar (ur perspektivet av en finansiell och politisk hävstång). Detta möjliggör även kontinuerlig feedback och samverkan mellan politik och praxis. För att upprätta effektiva partnerskap med andra intressenter är det viktigt att ha en gemensam förståelse av målen och hur de ska uppnås.
- Genom att anordna gemensamma aktiviteter för barn med särskilda behov och andra barn tar man bort det stigma som kan vara förknippat med särskilda extra resurser.
- Gapet mellan det ordinarie utbudet och extra stödåtgärder måste bli mindre för att göra exemplen på praxis överförbara och hållbara. Bristen på kvalificerad personal i den ordinarie förskolan är ett särskilt svårt hinder för att göra tjänsterna mer tillgängliga för alla.

Mer information

Rapporten *Early childhood care: Accessibility and quality of services*, finns på <http://www.eurofound.europa.eu/publications>

För mer information, kontakta forskningsledare Daniel Molinuevo, på dmo@eurofound.europa.eu